

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

С.І. Федун
О.В. Чорний

УРОКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

4 клас

Посібник для вчителя

До підручника М.І. Резніченка, С.К. Трач

НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
ТЕРНОПІЛЬ

УДК 371.32:74
ББК 74.268.51
Ф 32

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор,
ректор Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників
С.І. Дровозюк

вчитель образотворчого мистецтва, відмінник освіти України, вчитель-методист,
вчитель вищої категорії, директор закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №3
ім. М. Коцюбинського» Вінницької міської ради
Н.І. Ленко

Серію «Бібліотека вчителя» засновано 2007 р.

Федун С.І.

Ф 32 Уроки образотворчого мистецтва : посібник для вчителя: 4 кл. /
С.І. Федун, О.В. Чорний. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан,
2015. — 112 с. (Бібліотека вчителя).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)
ISBN 978-966-10-4328-1

У пропонованому методичному посібнику подано календарно-тематичне планування та розробки уроків з образотворчого мистецтва для 4 класу відповідно до навчальної програми Міністерства освіти і науки України, вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та підручника з образотворчого навчання для 4 класу (автори: М.І. Резніченко, С.К. Трач).

До посібника додається компакт-диск із аудіо- та візуальними матеріалами до всіх уроків.

УДК 371.32:74
ББК 74.268.51

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)
ISBN 978-966-10-4328-1

© Навчальна книга — Богдан, 2015

ПЕРЕДМОВА

При розробці цього навчально-методичного комплексу (орієнтовне календарно-тематичне планування, розробки уроків, комп'ютерний диск з аудіо- та візуальними матеріалами до всіх уроків, робочий альбом-зошит для учнів) враховувалось, що у змісті дисциплін, які реалізують освітню галузь «Мистецтво» у початковій школі, домінуюча роль належить активній художній діяльності та творчому самовираженню учнів у сфері мистецтва. Тому основним завданням у початковій школі є пробудження в учнів інтересу до мистецтва, залучення їх до художньої творчої діяльності шляхом опанування дітьми певних правил-понять з курсу предмета, що переростають у такі навчальні цілі:

- розвиток композиційних умінь та навичок;
- розвиток відчуття і розуміння форми предметів (конструктивні особливості);
- розвиток відчуття кольору;
- розвиток відчуття об'єму;
- розвиток просторової уяви;
- розвиток відчуття руху;
- розвиток образного та творчого мислення.

Для цього учням потрібно не тільки оволодіти певними знаннями, вміннями та технічними засобами образотворчого мистецтва, а й зрозуміти і відчутти глибинну його суть, мету художнього творення (створення художнього образу, передавання у творчій роботі певного настрою). Щоб досягти вказаної мети, вчитель повинен проводити навчання, використовуючи всі чотири види діяльності, з яких і складається курс образотворчого мистецтва у школі I ступеня (сприйняття мистецтва, зображення на площині, прикладна діяльність, зображення в об'ємі). Тому в пропонованому посібнику календарний план складається з певних понятійно-тематичних блоків, основою яких є одне-два з основних навчальних завдань курсу образотворчого мистецтва.

Враховуючи сучасні вимоги до безперервності викладання предметів художньо-естетичного циклу в загальноосвітніх навчальних закладах (1-7 класи – образотворче та музичне мистецтво, 8-9 класи – мистецтво 10-11 класи – художня культура), значне місце в цьому методичному посібнику приділено збагаченню емоційно-естетичного досвіду учнів, формуванню культури почуттів, пробудженню особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей через формування в учнів навичок щодо аналізу творів мистецтва та вираження власних оцінних суджень.

Відтак використання навчально-методичного комплексу допоможе вчителям у підготовці до проведення уроків образотворчого мистецтва у 4 класі в контексті сучасних вимог до викладання предметів художньо-естетичного циклу, сприятиме гармонійному розвитку учнів, долученню їх до глибинних джерел культури та духовності людства.

Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків образотворчого мистецтва 4 КЛАС

№ п/п	Дата	Тема уроку Навчальні завдання (мета уроку)	Практичні завдання	Рекомен- дована техніка та матеріали
I семестр				
ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У ГРАФІЦІ, ЖИВОПІСІ ТА СКУЛЬПТУРІ (8 годин)				
1	Сприйняття мистецтва. Художній образ в образотворчому мистецтві. Зображення на площині. Виконання творчої роботи за уявою «Спогади про літо»	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомити з вимогами до організації робочого місця на уроках образотворчого мистецтва; • ознайомити з технікою безпеки на уроках образотворчого мистецтва; • сформулювати в учнів розуміння поняття «художній образ»; • ознайомити учнів із специфікою вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва; • формувати в учнів емоційне ставлення до краси в природі та у мистецтві; • формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності; • розвивати в учнів навички аналізу-інтерпретації творів мистецтва; • розвивати композиційні уміння та навички учнів; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	Виконання творчої роботи за уявою «Спогади про літо»	Графічні матеріали, фарби
2	Сприйняття мистецтва. Художній образ у графіці. Зображення на площині. Лінія, пляма, крапка, штрих як засоби створення художнього образу в навчальній роботі «Сосна край лісу»	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомити учнів із процесом застосування виражальних засобів графіки для створення образів дерев; • поглибити в учнів навички відтворення характеру форми та передачі настрою графічними засобами виразності; • формувати вміння учнів використовувати лінії, штрихи різного виду та типу; • формувати в учнів навички створення виразного образу графічними засобами на основі творчої уяви; • формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності; • розвивати в учнів емоційне ставлення до краси природних форм; • розвивати дрібну моторику руки; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	Виконання учбової творчої роботи «Сосна край лісу»	Олівець, гумка

3		<p>Сприйняття мистецтва. Графічна техніка як засіб створення образу. Зображення на площині «Природні стихії. Дощ»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомити учнів із поняттями «нюанс», «контраст»; • поглибити навички учнів із створення ахроматичної розтяжки та застосування здобутих навичок у практичній діяльності; • поглибити навички учнів щодо передавання настрою та створення певного образу в ахроматичній гамі; • розвивати в учнів емоційне ставлення до краси природних форм; • розвивати дрібну моторику руки; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	<p>Виконання навчальної роботи «Природні стихії. Дощ»</p>	<p>Графічні матеріали, фарби</p>	
4	<p>Сприйняття мистецтва. Колір як засіб створення образу в живописі. Зображення на площині. Виконання творчої роботи за уявою «Осіній пейзаж»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомити учнів із особливостями створення образу в живописі; • поглибити знання учнів про колір як засіб виразності у живописі; • навчити учнів створювати певний за характером образ засобами кольору; • поглиблювати навички учнів у передачі багатства кольорів і відтінків у живописній роботі; • формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності; • розвивати композиційні уміння та навички учнів; • розвивати в учнів емоційне та естетичне ставлення до навколишньої дійсності; • розвивати дрібну моторику руки; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	<p>Виконання творчої роботи за уявою «Осіній пейзаж»</p>	<p>Акварельні фарби</p>		
5	<p>Сприйняття мистецтва. Художня техніка як засіб створення образу в живописі. Зображення на площині. Виконання навчальної роботи за уявою «Синій туман»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • поглибити знання учнів щодо вибору живописної техніки для створення виразного художнього образу; • поглиблювати навички учнів щодо використання технік «по-вологому», «по-сухому» та комбінованої; • формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої дійсності; • розвивати композиційні уміння та навички учнів; • поглиблювати навички роботи в техніці акварелі; • розвивати в учнів емоційне та естетичне ставлення до довкілля; • розвивати дрібну моторику руки; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	<p>Виконання навчальної роботи за уявою «Синій туман»</p>	<p>Акварельні фарби</p>		

6	Сприйняття мистецтва. Форма, колір, декор у створенні художнього образу. Зображення на площині. Виконання навчальної роботи у техніці декоративного живопису «Диво-птахи»	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомити учнів із поняттям «декоративний живопис»; • ознайомити учнів із значенням форми, кольору та декору для створення певних за характером (позитивних чи негативних) художніх образів; • поглиблювати навички стилізування; • формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності; • розвивати композиційні уміння та навички учнів; • розвивати в учнів емоційне та естетичне ставлення до природних об'єктів; • розвивати дрібну моторику руки; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	Виконання навчальної роботи у техніці декоративного живопису «Диво-птахи»	Фарби, графічні матеріали	
7	Сприйняття мистецтва. Скульптура та її види. Особливості створення художнього образу в об'ємі. Зображення в об'ємі. Створення колективної творчої роботи «На казковій галявині»	<ul style="list-style-type: none"> • поглибити знання учнів про скульптуру та її види; • ознайомити учнів із видами круглої скульптури та рельєфу; • поглибити вміння учнів щодо створення художнього образу в об'ємі; • розвивати в учнів відчуття об'єму та фактури в процесі створення скульптурних зображень; • розвивати в учнів дрібну моторику руки в процесі ліплення; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	Створення колективної творчої роботи в об'ємі «На казковій галявині»	Пластлін, стеки, дощечка, серветки	
8	Зображення в об'ємі. Створення казкового образу з природних матеріалів «Казкові образи природи»	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомити учнів із незвичайними матеріалами художника-скульптора; • навчити учнів створювати казковий образ із природних матеріалів; • поглибити вміння учнів щодо створення художнього образу в об'ємі; • розвивати в учнів відчуття об'єму та фактури в процесі створення скульптурних зображень; • розвивати в учнів дрібну моторику руки в процесі ліплення; • розвивати творчу уяву та фантазію учнів 	Створення казкового образу з природних матеріалів «Казкові образи природи»	Природні матеріали	

УРОК № 1

Дата .....

Клас .....

Тема уроку:

Сприйняття мистецтва. Художній образ в образотворчому мистецтві. Зображення на площині. Виконання творчої роботи за уявою «Спогади про літо».

Мета і завдання:

- ознайомити з вимогами до організації робочого місця на уроках образотворчого мистецтва;
- ознайомити з технікою безпеки на уроках образотворчого мистецтва;
- сформувати в учнів розуміння поняття «художній образ»;
- ознайомити учнів із специфікою вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва;
- формувати в учнів емоційне ставлення до краси в природі та у мистецтві;
- формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності;
- розвивати в учнів навички аналізу-інтерпретації творів мистецтва;
- розвивати композиційні уміння та навички учнів;
- розвивати творчу уяву та фантазію учнів.

Обладнання:

- для вчителя: DVD-диск, графічні матеріали, фарби;
- для учня: альбом-зошит, графічні матеріали, фарби.

Хід уроку

№ п/п	Орієнтовний час	Діяльність учителя	Діяльність учнів	Очікуваний результат
I. Пояснення нового матеріалу				
<i>Вступ</i>				
1.1	2 хв.	<p>Вступне слово вчителя.</p> <p>У кожного з вас на парті є альбом-зошит. У ньому ви можете побачити Червоного Олівця. Цей олівець вказуватиме вам на послідовність виконання художніх завдань (рубрика «Будь уважний!»), а Зелений Олівець допоможе опанувати поняття, які слід зрозуміти і запам'ятати (рубрика «Запам'ятай!»). Ще в альбомі побачите рубрику «Спробуй» — у ній виконують художні вправи та відповідають на тестові завдання. Отже, друзі, вирушаймо до захоплюючої подорожі у чарівний світ, сповнений розмаїття кольорів і вигадливості ліній, де поряд співіснують казка та реальність</p>	Учні сприймають інформацію вчителя	Знайомство з новими поняттями та емоційна адаптація учнів до сприйняття навчального матеріалу

1.2	1 хв.	Вчитель знайомить учнів із вимогами до організації робочого місця та технікою безпеки на уроках образотворчого мистецтва	Учні знайомляться із правилами	Формування навичок роботи та правил техніки безпеки
1.3	0,5 хв.	Повідомлення теми та мети уроку.		
1.4	3,5 хв.	Учитель пропонує учням переглянути зображення в альбомі, підручникові та на DVD-диску, де представлені різні види образотворчого мистецтва, та знайомить їх із поняттям «художній образ». Художній образ – це узагальнене художнє відображення реального та уявного світу, що втілено в мистецькому творі за допомогою авторського бачення.	Учні переглядають зображення та виконують завдання вчителя	Емоційне налаштування на сприйняття теми та мети уроку
1.5	3,5 хв.	Учитель узагальнює судження учнів і повідомляє, що кожен вид мистецтва має спільні та особливі засоби виразності. На представлених в альбомі-зошиті прикладах пояснює навчальний матеріал. Графіка – лінія, точка, штрих, пляма, композиція, гармонія, форма, контраст, статика, динаміка, пропорції, фактура тощо. Живопис – колір, композиція, гармонія, форма, контраст, статика, динаміка, пропорції, фактура тощо. Скульптура – пластика об'ємних форм, пропорції, композиція, пропорції, статика, динаміка тощо. Декоративно-прикладне (ужиткове) мистецтво – стилізація за формою та кольором, композиція, контраст, ритм, симетрія, асиметрія тощо. Дизайн – гармонія, статика, динаміка, ритм, конструктивна форма, композиція, контраст тощо. Архітектура – масштаб, пропорції, ритм, фактура, об'ємно-просторова форма тощо.	Учні сприймають повідомлення вчителя.	Включення учнів у пізнавальний процес.

1.6	4 хв.	Учитель пропонує учням, опрацювавши матеріал підручника, та на основі вивченого на уроці виконати завдання: визначити та вписати у першій стрічці кожної з табличок вид образотворчого мистецтва, що представлено на зображеннях, а також виражальні засоби, що є характерними для кожного з них (друга стрічка)	Учні виконують завдання вчителя	Актуалізація опорних знань учнів
1.7	3 хв.	Учитель ознайомлює учнів з етапами виконання творчої фантазійної роботи «Спогади про літо»: 1. Проведіть лінію горизонту та продумайте основні елементи композиції. 2. Визначте габаритні розміри основних об'єктів зображення. 3. Виконайте побудову основних об'єктів зображення з використанням правил лінійної перспективи. 4. Виконайте контурне рішення композиції. 5. Розпочніть роботу в кольорі з дальнього плану в техніці по-вологому, використовуючи темні та холодні кольори. 6. Передній та середній плани виконуйте більш теплими та насиченими кольорами. 7. Завершуйте роботу деталізацією на передньому плані в техніці по-сухому. 8. При бажанні можна виділити об'єкти на передньому плані, доопрацьовуючи в графічній техніці.	Учні сприймають та аналізують інформацію	Включення учнів у аналітико-пізнавальний процес.
1.8	1 хв.	Демонстрація найкращих учнівських робіт на задану тему з коментуванням учителя.	Учні сприймають роботи однолітків	Психологічне налаштування на виконання практичної роботи
II. Практична робота				
2.1	14 хв.	Виконання творчої фантазійної роботи (учні виконують роботи на окремих аркушах)	Учні працюють у альбомах-зошитах над виконанням художньої роботи	Поглиблення компетентного рівня учнів

III.		Підсумок уроку		
3.1	2,5 хв.	<p>Учитель пропонує учням виконати тестові завдання: Обери правильну відповідь.</p> <p>1. Вид образотворчого мистецтва, головним виражальним засобом якого є лінія, точка, штрих і пляма: А) живопис; Б) графіка; В) скульптура.</p> <p>2. Узагальнене художнє відображення реального та уявного світу, що втілено в мистецькому творі за допомогою авторського бачення: А) стилізація; Б) композиція; В) художній образ.</p> <p>3. Масштаб, пропорції, ритм, фактура, об'ємно-просторова форма – засоби виразності, що притаманні: А) скульптурі; Б) архітектурі; В) живопису</p>	Учні виконують поставлене завдання	Поглиблення компетентнісного рівня
3.2	3 хв.	<p>Учитель розміщує на дошці 3-4 учнівські роботи, в яких найбільш виразно виявляється вдале виконання поставленого завдання, та пропонує проаналізувати їх за поданим в альбомі-зошиті планом.</p> <p>План аналізу творчої роботи:</p> <p>1. Чи правильно розміщені об'єкти в заданому форматі: за величиною, за колірною рівновагою?</p> <p>2. Чи дотримано вимог щодо «входу в композицію»?</p> <p>3. Чи дотримано правил лінійної та повітряної перспективи?</p> <p>4. Чи використано метод загородження?</p> <p>5. Чи передано в об'єктах на передньому плані об'ємність та фактурність?</p> <p>6. На скільки правильно відтворено форму та колір об'єктів зображення?</p>	Учні під керівництвом учителя проводять аналіз творчих робіт однокласників	На підставі аналізу відбувається систематизація та узагальнення поняттєвих компетенцій учнів

Дата .....

Клас .....

Додатковий
матеріал до уроку

УРОК № 2

Тема уроку:

Сприйняття мистецтва. Художній образ у графіці. Зображення на площині. Лінія, пляма, крапка, штрих як засоби створення художнього образу в навчальній роботі «Сосна край лісу».

Мета і завдання:

- ознайомити учнів із процесом застосування виразних засобів графіки для створення образів дерев;
- поглибити в учнів навички відтворення характеру форми та передавання настрою графічними засобами виразності;
- формувати вміння учнів використовувати лінії, штрихи різного виду та типу;
- формувати в учнів навички створення виразного образу графічними засобами на основі творчої уяви;
- формувати інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності;
- розвивати в учнів емоційне ставлення до краси природних форм;
- розвивати дрібну моторику руки;
- розвивати творчу уяву та фантазію учнів.

Обладнання:

- для вчителя: DVD-диск, графічні матеріали: простий олівець, гумка;
- для учня: альбом-зошит, графічні матеріали: простий олівець, гумка.

Хід уроку

№ п/п	Орієнтовний час	Діяльність учителя	Діяльність учнів	Очікуваний результат
I. Пояснення нового матеріалу				
<i>Вступ</i>				
1.1.	2,5 хв.	Сприйняття мистецтва. Учитель демонструє учням зображення різних порід дерев (DVD-диск) і звертає їхню увагу на те, що ті мають різну характерну форму, пропонуючи впізнати породу дерева.	Учні сприймають повідомлення вчителя	Емоційно-поняттєве налаштування на сприйняття теми та мети уроку
1.2.	0,5 хв.	Повідомлення теми та мети уроку.	Учні сприймають повідомлення вчителя	Налаштування учнів на сприймання нового матеріалу

1.3.	3 хв.	Учитель повідомляє учням, що кожне зображення може нести свій особливий характер і настрій. Учитель пропонує учням ще раз переглянути зображення цих дерев, визначити їх настрій та аргументувати свою думку.	Учні працюють із альбомом-зошитом і виконують завдання вчителя	Включення учнів у навчальний процес
1.4	4 хв.	Учитель пропонує учням порівняти два зображення в альбомі-зошиті – світлину та картину Л. Янга, на яких зображено химерно вигнуті дерева: 1. Висловіть власні враження стосовно побаченого. 2. Визначте подібні та відмінні риси характеру зображеного на картині та світлині. 3. Висловіть власні судження щодо засобів виразності, використаних художником-графіком для створення певного образу	Учні працюють із альбомом-зошитом виконують завдання вчителя	Поглиблення компетентнісного рівня учнів
1.5	1 хв.	Узагальнюючи судження учнів, учитель пропонує пригадати визначення поняття «графіка» Графіка – вид образотворчого мистецтва, основним виразальним засобом якого є лінія, точка, штрих, пляма	Учні виконують поставлене завдання	Актуалізація опорних знань учнів
1.6	5 хв.	Педагогічний малюнок. 1. Компонуємо зображення на площині нижнього аркуша альбому. 2. Будуємо загальну форму та основні елементи зображення. 3. Промальовуємо та уточнюємо контури всіх елементів зображення. 4. Визначаємо найсвітліші та найтемніші місця. Найтемніші місця промальовуємо за допомогою штрихування. 5. За допомогою штрихів меншої насиченості промальовуємо частини гілля, на які потрапляє світло. 6. Чіткою виразною лінією промальовуємо основні деталі зображення	Учні знайомляться з етапами виконання роботи	Включення учнів у пізнавальний процес

1.7	0,5 хв.	Демонстрація кращих учнівських робіт на задану тему з коментуванням учителя.	Учні сприймають роботи однолітків	Психологічне налаштування на виконання практичної роботи
II. Практична робота				
	3,5 хв.	Вправи на розвиток дрібної моторики руки Учитель пропонує учням, розглянувши зображення світлин в альбомі-зошиті, виконати дві вправи: 1. За допомогою декількох штрихів і ліній спробуйте відтворити характерні риси гілки хвойного дерева. 2. За допомогою декількох штрихів і ліній спробуйте відтворити фактурність та об'ємність стовбура сосни	Учні виконують поставлене завдання	Розвиток дрібної моторики руки, поглиблення компетентнісного рівня учнів
2.1	13 хв.	Виконання творчого завдання. Виконання учбової творчої роботи «Сосна край лісу»	Учні знайомляться з етапами виконання роботи, виконують творчу роботу	Поглиблення компетентнісного рівня учнів
III. Підсумок уроку				
3.1	2 хв.	Учитель пропонує учням у спеціально відведеному місці робочого альбому-зошита виконати тестові завдання з теми. 1. Вид образотворчого мистецтва, основним виражальним засобом якого є лінія, точка, штрих, пляма: а) графіка; б) живопис; в) дизайн. 2. Образи у графічних композиціях створюються за допомогою: а) кольору; б) відтворення явища контрасту; в) графічних засобів виразності. 3. Які із перерахованих засобів виразності не належать до графічних? а) точка, штрих; б) лінія, пляма; в) колір, масштаб	Учні виконують тестові завдання в робочому альбомі-посібнику	Систематизація знань, умінь та навичок учнів

